

vera ratio scientiæ postulat. Nam hæc omnia possunt esse in simplicissima cognitione et intuitione, ac comprehensione rei simplicis prout in se est. Nam per illam simplicissime indicatur, rem ita esse, sicut est, ut dixit D. Thomas, 1 part., q. 16, art. 5, ad 1. Et in disp. 8, Metaphysicæ, sect. 3, in fine tetigimus.

5. *Dubium.*—Circa totam hanc doctrinam non invenio difficultatem alicujus momenti, solum de actibus liberis Dei, dubitari potest, quomodo per hanc scientiam cognoscantur. De qua re aliquid tetigimus in libro secundo, occasione scientiæ beatorum, et aliquid addemus, capite tertio, nam illa difficultas conjuncta est cum scientia, quam Deus habet de creaturis futuris. Inquiri etiam hic potest, an hæc scientia quam Deus de se habet, possit dici scientia, quia, vel propter quid. Dico tamen breviter, neutram dici posse proprie. Non quidem dici potest scientia quia, quia hæc est imperfecta et per medium extrinsecum. Cognoscit quidem Deus dependentiam suorum effectuum a se, ut infra dicemus: unde etiam scit se posse ab aliis cognosci per effectus suos, ipse autem non se cognoscit per effectus, quia illa cognitio imperfecta est. Non est etiam scientia illa propter quid, quia hæc est scientia per causam, et Deus non habet causam. Est igitur altior scientia quæ potest dici per se ipsam, et ita dicit D. Thomas, quæst. 14, art. 2 et 3, Deum intelligere et comprehendere se per se ipsum. Unde negative potest dici esse propter quid, quia est per ipsam quidditatem rei, quæ aliam causam non habet, sed per sese talis est.

Reliqua de hac scientia sufficienter tractata sunt in citato loco Metaphysicæ. Nonnulla vero quæ sunt propria hujus scientiæ, ut in ea et per eam potest esse productio verbi, dicentur in tractatu de Trinitate.

CAPUT II.

DE SCIENTIA, QUAM DEUS HABET DE CREATURIS

UT POSSIBILIBUS.

1. Habere Dei scientiam de omnibus rebus.

— In hoc puncto non est difficultas, quin Deus hæc omnia cognoscat, nam evidentibus rationibus illud probatur, ut in dicta disp. 30 Metaphysicæ sect. 15, ostendi, num. 22 et seqq. Et in Sripturis est notissima. Dicitur enim ad Hebræos 4: *Non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus*, et ad Coloss. 2: *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ*. Et Roman. 4, de Deo dicitur: *Vocat ea quæ non sunt, tan-*

quam ea quæ sunt. Ubi vocandi verbum, aut significat cognitionem, aut supponit, quia non posset Deus vocare, quæ non sunt, id est jubere, seu facere, ut sint, nisi ea præcognosceret. Unde etiam certissimum est, habere Deum scientiam de omnibus rebus, quæ fieri possunt secundum proprias rationes earum, propriasque differentias, quibus inter se distinguuntur, alioqui non posset illas producere: Quia nisi cognosceret eas secundum esse proprium possibile, sed solum secundum esse, quod habent in Deo, hoc non esset creaturas cognoscere, sed se tantum, ut latius in citato loco Metaphysicæ prosecuti sumus. Et dicemus etiam in capite sequenti, ubi omnes alias proprietates illius scientiæ attingemus, de quibus eadem est ratio in creaturis possibilibus, vel aliquando futuris.

2. *Punctum difficultatis.*—Solum de modo, quo Deus scit has creaturas possibles, est aliqua controversia inter theologos. Nam licet omnes conveniant in hoc, quod Deus non accipit hanc scientiam a creaturis, nec indiget extraneo principio, specie, aut actu, ut illas cognoscat, sed omnia cognoscit per suam substantiam et essentiam, quæ sufficiens est ad omnia intelligibiliter representanda. Nihilominus in modo explicandi hanc scientiam non satis inter se conveniunt: variis enim modis intelligi potest Deus cognoscere creaturas possibles in sua essentia, vel per illam. Primo cognoscendo illas in se tanquam in causa, ita ut ipsamet essentia sit veluti medium cognitum per quod creaturæ quoad suas essentias et existencias possibles cognoscuntur. Secundo, cognoscendo illas, immediate ex vi suæ essentia habentis nostro modo intelligendi vim speciei intelligibilis impressæ et expressæ ad representandas illas non mediante essentia, sed immediate. Tertio quasi per reflexionem nostro modo intelligendi, quia nimirum, in scientia Dei prius secundum rationem intelligitur esse quasi verbum, seu conceptus expressus creaturarum, et deinde Deus intuendo se ipsum, ut talis conceptus et notitia est, in se tanquam in imagine expressa, creaturas representatas intuetur. De his ergo modis, quid sentiendum sit breviter dicam, quia de hac re in 1 tom., 3 part., et præcedenti libro, cap. 26, multa dixi, et in fine lib. 9, de Trinitate, tractando de processione Verbi Divini, aliqua necessario attingenda sunt.

3. *Sententia D. Thomæ.*—D. Thomas ubicumque de hac scientia Dei agit, primo tantummodo illam explicat, ut videre licet 1

part., q. 14, art. 5, et idem supponit, q. 12, art. 7 et 8. Idem habet 1, contra Gentes, cap. 48, 49 et seqq. Quam ita intelligunt et sequuntur Capreolus, cap. 1, d. 32, q. 1, art. 1, concl. 1 et 2, Cajetanus et Ferrarius in D. Thomam supra. Et moderni Thomistæ communiter. Idemque Alensius, 1 part., q. 23, m. 2, art. 1, Henricus, Quodlib. 9, q. 2, Egidius 1, dist. 35, q. 3, et ibi Durandus et Argentinus, q. 1. Mihique videtur verissima hæc sententia, quatenus affirmat, Deum hoc modo cognoscere creaturas in se, non tractando modo de exclusionem aliorum modorum. Et sine dubio est clara sententia Dionysii, cap. 7, de Divinis nom., docet enim aperte Deum cognoscendo se, ut supremam causam omnium, *unico complexu cause*, id est, comprehensione ejus, cognoscere omnia. Multaque verba habet, quæ omitto, quia in citato loco lib. 2, illa retuli. Et nulla possunt esse tam clara, maxime in Dionysio, quæ non possit subterfugere, qui contradicere voluerit. Sed facile constabit contextum consideranti, non satisfacere et sufficiens signum est, et D. Thomam, et alios expositores, et theologos ita Dionysium intellexisse. Hanc etiam sententiam a fortiori supponunt Augustinus, Bernardus et omnes, qui docent, beatos videre creaturas in Verbo; ut in causa, et objecto cognito, ut præcedenti libro, docuimus: et omnia, quæ ibi in confirmationem illius veritatis adduximus, hanc confirmant, nam ex illa hæc a fortiori sequitur, licet a posteriori.

4. *Primæ ratio.*—Ratio autem a priori hujus assertionis est, quia Deum hoc modo cognoscere creaturas in se ipso, non involvit repugnantiam, neque ostendi potest impossibile, et alioqui est perfectissimus modus omnium, qui cogitari possunt, ergo ille attribuendus est Deo. Consequentia evidens est ex dictis supra de perfectione Dei: Major ostenditur, respondendo ad rationes contrariæ sententiæ: Minor declaratur: primo ex parte creaturarum, quia quæ res aliqua inferior per altius et nobilius medium cognoscitur, eo perfectius cognoscitur, quia nobilitas cognitionis ex medii excellentia maxime sumi solet, sed divina essentia est medium excellentissimum, quod cogitari potest, ut per se constat, ergo dicitur, melius esse cognoscere rem directe et in se absque medio, quam per medium, quantumvis excellens. Respondetur: Hæc cognitio per medium non tollit, quin tandem objectum illum secundarium in se etiam et directe, et secundum illum respectum immediate cognoscatur, et ita hæc cognitio habet totam perfectionem alterius, et

addit aliam, quæ est, habere talem cognitionem, ut conjunctam tali medio, quod non potest non addere magnam perfectionem. Quod ulterius hoc modo declaratur. Quia creatura essentialiter est participatio divini esse et ab illo essentialiter pendet; ergo, si cognoscitur in ipsa causa, et ex vi illius nobilissimo modo cognoscitur, quia habet cognitionem maxime a priori, quæ ejus essentia comprehenditur.

5. *Secunda ratio.*—Secundo idem probatur ex parte ipsius Dei, nam imprimis a posteriori loquendo, hoc est signum maxime comprehensionis causæ, ergo si possibilis est, indicat comprehensionem summam, quæ cogitari potest. Deinde a priori videtur hoc necessarium ad perfectam comprehensionem, quia nisi cognoscatur Deus exacte et perfecte sub ratione causæ primæ sufficientis, quantum est ex se ad omnia, non comprehenditur, ut per se notum videtur: non potest autem cognosci perfecte sub illa ratione, nisi cognoscendo omnes emanationes rerum possibilium, quæ ab illo esse possunt. Dicunt aliqui, ad comprehensionem satis esse, quod Deus in se cognoscatur per talem scientiam, quæ sufficiat simul representare omnes creaturas possibles, quamvis non representet illas ex vi causæ, nec media divina essentia, sed immediate et directe. Sed hoc impugnatum in superioribus est, quia, vel hæc scientia creaturarum ut sic, solum se habet concomitanter ad scientiam de se ipso, vel est ex illis, eo modo, quo unum attributum potest esse ex alio. Si hoc secundum dicatur, facile admittemus responsum, quia ex illo sequitur id quod intendimus, scilicet, scientiam, quam Deus habet de se ipso, esse rationem cognoscendi creaturas, quia illa scientia non terminatur ad Deum, et creaturas tantum concomitanter, sed cum ordine alicujus causalitatis secundum rationem, ita, ut vere dicamus, terminari ad creaturas, quia terminatur ad essentiam Dei: sive intelligantur ut scientiæ distinctæ secundum rationem, sive ut una et eadem secundum inadæquatam conceptionem habitudinis ejus, quod parum refert.

6. Si autem dicatur se habere primo modo, scilicet concomitanter tantum, sic cognitio creaturarum nihil conferre potest ad comprehensionem Dei, quia ex eo, quod illa scientia extendatur ad creaturas, non perfectius cognoscitur Deus, quam si creaturæ non cognoscerentur. Fingamus enim scientiam in Deo præcisè terminatam ad essentiam Dei cum suis relationibus ad intra: quæ non posset extra

Deum aliquid representare et quod in reliquis conditionibus et perfectionibus entitatis, luminis, claritatis, etc. Sit tam exacta, sicut scientia, quam Deus modo habet et interrogo, an illa esset comprehensio Dei, vel non? Si esset, ergo concomitantia, quam nunc habet in cognitione creaturarum nihil refert ad comprehensionem Dei: si non esset, ergo vel nunc etiam non est comprehensio Dei scientia, quam de se præcise habere intelligitur præscindendo a creaturis: vel oportet nunc intelligere perfectius cognosci Deum per scientiam, quæ ad creaturas extendi potest, quam tunc cognosceretur. Quia non potest una scientia esse comprehensio Dei et non altera, nisi Deum ipsum perfectius attingat. Ergo signum est, hanc representationem creaturarum, quæ nunc fit per illam scientiam, habere connexionem, per se et subordinationem cum scientia de Deo ipso, ut sic, et non tantum concomitantiam.

7. *Effugium.*—*Rejicitur.*—Vide posse aliquem subterfugere dicendo, illam concomitantiam esse signum scientiæ perfectioris, quam esset sine illa. Et præterea argumentum factum procedere ex hypothesi impossibili, quod non solet esse efficax. Sed revera hoc non satisfacit, quia illa concomitantia per se non indicat, nisi ad summum majorem perfectionem quasi extensivam in ordine ad diversa objecta, non vero majorem perfectionem ad unum et idem objectum, quod necessarium est ad comprehensionem, ut supra de visione beatorum diximus. Sicut divina illa perfectio, quæ in re est intellectus Divinus, non posset quidem in re esse tanta, quanta nunc est, nisi possit simul esse voluntas et alia attributa, et nihilominus quod intellectus Divinus sit comprehensivus divinitatis et principium, quo producit, Verbum infinitum simpliciter, non habet ex concomitantia aliorum attributorum, sed præcise ex perfectissimo modo attingendi Deum ipsum per suum proprium actum: ita ergo si scientiæ Dei de se et de creaturis solum se habent concomitanter, scientia de creaturis nihil conferet ad hoc, ut scientia de Deo sit comprehensiva illius, necne. Atque ita hic possunt applicari omnia, quæ libro secundo, capite vigesimo nono, diximus, cur visio beatorum non sit comprehensio.

8. *Tertia ratio.*—Tertio confirmare hoc possumus ex comparatione illorum extremorum inter se, quia ad perfectam cognitionem Dei et creaturarum non satis est illa extrema directe, et simpliciter cognoscere, sed etiam illa inter se comparare cognoscendo habitudinem

unius ad aliud, vel secundum excessum, vel secundum dependentiam et emanationem possibilem, vel secundum quamcumque aliam rationem cogitabilem vere et cum fundamento. Ergo hoc modo cognoscuntur a Deo. Non cognoscuntur autem hoc modo per solam concomitantiam absolutæ cognitionis utriusque extremi, absolute sumpti, et sine habitudine ad aliud, ut videtur per se clarum. Nec vero cognoscit Deus hæc omnia quasi per compositionem etiam secundum rationem, vel quasi per tertiam cognitionem comparativam ratione distinctam, nam hoc ipsum indicat minorem perfectionem in priori cognitione simplici et directa. Nec denique cognoscit hæc Deus solum in creatura, videndo in illa dependentiam, quam habet a Deo et inæqualitatem ac omnem aliam comparisonem, quia tota hæc cognitio respectu Dei est quasi a posteriori, nec per illam, ut sic cognoscitur a priori, possibilis influxus Dei in creaturas, nec modus, quo unaquæque a Deo emanare potest, ergo perfectissimus modus cognoscendi omnia est, per simplicem comprehensionem causæ, et in illa omnia penetrando.

9. *Conclusio.*—Hanc ergo communem sententiam verissimam iudico: non desunt tamen qui putent hunc modum cognoscendi esse impossibilem, tamen respondendo ad rationes illorum constabit non ita esse. Una est, quia Deus est res omnino absoluta. Alia, quia non continet in se creaturas formaliter et secundum eandem omnino rationem. Sed hæc duæ rationes solutæ sunt tractando de visione beata. Tertia ergo ratio est, quia si Deus cognosceret creaturas in se, maxime ratione omnipotentiae, sed hoc dici non potest, ergo. Major supponitur, ut clara est sententia D. Thomæ. Minor probatur, quia Deus non ideo omnia scit, quia est omnipotens: sed e converso, ideo est omnipotens, quia cognoscit omnia, nam per scientiam suam operatur, et ideo per scientiam constituitur omnipotens. Confirmatur, quia illa duo ita concomitanter se habent, ut argumentando per locum intrinsecum, etiam si Deus fingeretur non esse omnipotens, non propterea desineret omnia scire, ergo non ideo omnia scit, quia est omnipotens, ergo aliunde omnia cognoscit, quam per suam essentiam cognitam, ut omnipotentem.

10. Hæc vero ratio non videtur magni momenti. Primo quia negamus, Deum constitui formaliter loquendo omnipotentem per scientiam. Quia, ut infra dicemus, scientia non est quasi principium per se et physicum effectio-

nis rerum, sed est tantum directiva actionis. Duo ergo in actione considerantur, unum est substantia actionis seu effectus, et sic est a virtute physice effectiva, quæ est omnipotentia. Aliud est modus actionis, quod, scilicet, sit modo intellectuali et artificioso, et sic est a scientia. Quando autem dicitur Deus cognoscere omnia in sua essentia, ut omnipotente, sermo est de omnipotentia quoad principium physicum, et ut comparatur ad effectus secundum essentias seu entitates eorum.

11. Unde secundo dicimus veram esse illam causalem, quia Deus est omnipotens, ideo scit omnia possible: falsam vero alteram, quia scit omnia, potest efficere omnia in sensu prædicto. Utrumque constat ex dictis, et magis constabit legenti ea, quæ de potentia Dei effectiva ad extra dixi, in disp. 30 Metaph., sect. ult., conclusione 4. Quæ in fine hujus libri breviter perstringam. Quocirca illa propositio hypothetica: *Si Deus non esset omnipotens, omnia nihilominus sciret*, gratis et sine probatione sumitur, unde eadem facilitate negatur, quia tunc Deus non haberet medium cognoscendi quod non habet. Item, quia tunc creaturæ non essent possibile, repugnat enim effectum esse possibilem, si causa non esset possibilis. Item quia essentia divina non contineret eminenter omnia. Unde etiam si daremus, nunc Deum cognoscere omnia per suam essentiam immediate, tanquam per speciem intelligibilem eminentem, etiam hic modus sciendi omnia tunc esset impossibilis Deo, quia essentia ejus non haberet rationem speciei intelligibilis, quam nunc habet. Unde in omni sententia argumentum illud procedit et necessario solvendum est. Nam cum tota omnipotentia Dei in essentia ejus, ut talis tanquam perfecta est, radicetur nostro modo loquendi, vel potius revera in illa formaliter consistat, negari non potest, quin ratio omnipotentiae saltem radicalis et essentialis, nostro concipiendi modo, supponatur ad omnem scientiam creaturarum, vel ut medium cognitum, sicut nos volumus, vel ut possit esse species intelligibilis ad cognoscendum omnia. Et ita potest argumentum contra oppositam sententiam retorqueri.

12. *Objectio.*—Alia objectio fieri potest contra nostram sententiam, quia sequitur cognoscere Deum creaturas quodam virtuali discursu, ex uno aliud inferendo. Nam ex omnipotentia sua, possibilitatem creaturarum et essentiam earum cognoscit. Hanc objectionem propono, non quia difficilis sit, sed ut

ejus occasione, magis explicem dictam sententiam, eamque confirmem. Duobus ergo modis intelligi potest consequens illud de virtuali discursu. Uno, quod ratio discursus sit, in Deo proprie, ac formaliter, licet in re non sint actus distincti, sed tantum virtualiter, et sic falsum est consequens, et illatio nullius momenti. Quia formalis discursus esse non potest sine vera causalitate unius actus cognoscendi ex alio et vera prioritate saltem naturæ, quæ in Deo non sunt, nec ex prædicta sententia hæc imperfectiones sequuntur, ut per se notum est et statim declarabitur. Secundo ergo intelligi potest de discursu virtuali, id est, de simplici cognitione, quæ virtute continet discursum, per emanationem unius cognitionis ex alia, secundum nostrum modum concipiendi, et sic sine absurdo ullo, vel inconvenienti admitti potest antecedens et sequela, licet necessaria non sit, neque fortasse ita fiat.

13. *Objectio.*—*Resolutio.*—Nam hæc ipsamet cognitio creaturarum potest dupliciter intelligi. Dico primo, quia Deus ex cognitione sui ita transit ad cognitionem creaturarum, ut a nobis possint ibi concipi tanquam duo actus ratione distincti, quorum unus est ratio alterius, ideo virtualis discursus dicitur, quod non est majus inconveniens, quam quod unum attributum sit ratio alterius. Et juxta hunc modum videtur procedere objectio facta, et prima responsio data. Alio modo intelligi potest Deus unico et simplicissimo actu, intueri se, et in se creaturas, ita ut quando actus ille quo se intelligit, concipitur a nobis transire ad creaturas, non intelligitur esse quasi novus actus etiam ratione distinctus, sed idem conceptus secundum utrumque terminum, quem habet, primum et secundarium. Et hic est optimus et verus modus concipiendi in Deo scientiam, quam habet de creaturis in se, quia unico complexu simplicissimo (ut Dionysius dixit) videndo suam essentiam videt omnes alias essentias participabiles ab illa et videndo suam necessitatem essendi, videt possibilitatem aliorum entium. Hic ergo modus scientiæ est simplicissimus et perfectissimus, carens omni umbra discursus etiam secundum rationem, ut in visione beatifica intelligendum etiam est. Solet vero objici, quia non est tam necessaria possibilitas creaturarum, quam est necessaria scientia, quam Deus de se habet. Sed de hoc dicam ex professo libro nono de Trinitate: pertinet enim ad illum locum, et in summa, vel potest negari assumptum, vel responderi, satis esse, quod sit tanta necessitas,